

Współpraca z rodzicami w procesie planowania wsparcia

Przewodnik dla nauczycieli i nauczycielek, specjalistów i specjalistek

Planowanie współpracy z rodzicami

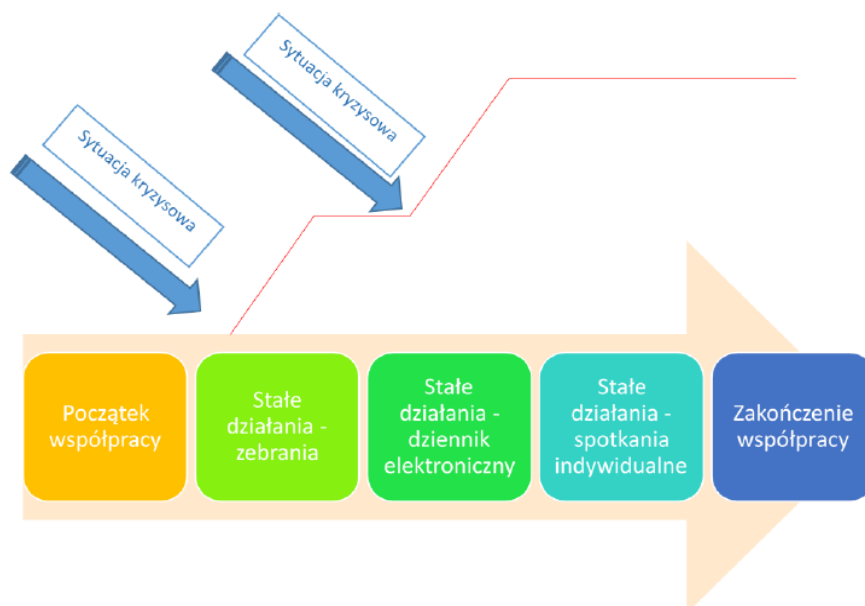
Młodzi ludzie, wybierając zawód nauczyciela, nie zawsze zdają sobie sprawę, że jednym z ich obowiązków będzie współpraca z rodzicami uczniów. Czasem wybierają zawód właśnie ze względu na możliwość pracy z dziećmi i młodzieżą, podkreślając, że to jest obszar ich zainteresowań. Kwestia współpracy z rodzicami od początku jest ukrytym towarzyszem codziennej pracy. W wyniku braku przygotowania, a czasem niedocenywania wagi tego obszaru, nauczyciele nie planują działań w ramach tej współpracy, więc kontakty z rodzicami przebiegają w sposób niekontrolowany. Współpracę między rodzicami lub opiekunami a nauczycielem kształtują wcześniejsze doświadczenia zaangażowanych stron, niekoniecznie związane bezpośrednio z obecną szkołą (Sallaku, 2012).

Komunikacja nauczyciela z rodzicami rozłożona jest w czasie i w naturalny sposób dzieli się na trzy etapy: wprowadzenie zasad komunikacji, podejmowanie działań w trakcie współpracy i podsumowanie. Istotne jest, aby na początku omówić z rodzicami, jak komunikacja będzie przebiegać w typowych sytuacjach i co rodzice bądź nauczyciel mogą zrobić w sytuacjach nagłych, nieprzewidzianych. Ważne jest jasne określenie oczekiwań nauczyciela i ustalenie z rodzicami (Bender, 2005):

- Jaką drogą przebiega pisemna komunikacja?

- Czy można komunikować się przez telefon? Jeśli tak, to kiedy i w jakich sprawach?
- Czy należy potwierdzać otrzymanie wiadomości? Czy dotyczy to wszystkich wiadomości? Czy potwierdzają zarówno rodzice, jak i nauczyciel?
- Czy nauczyciel odpowiada na wszystkie wiadomości? W jakich terminach?
- Czy rodzice mogą przyjść do nauczyciela do szkoły? Kiedy? Gdzie? Czy trzeba się umówić?
- Jak komunikacja przebiega w sytuacjach trudnych i/lub nietypowych? Co robi nauczyciel? Co mogą zrobić rodzice?

Rysunek 1. Etapy współpracy z rodzicami

Źródło: opracowanie własne auterek.

Współpraca oparta na działaniach

Wielu nauczycieli podkreśla, że zorganizowanie współpracy z rodzicami w taki sposób, aby wspierała rozwój dziecka i ułatwiała pracę nauczycieli, jest bardzo trudne. Często ten aspekt pracy w szkole jest powodem frustracji, obaw, niepokojów (Lemańska-Lewandowska, 2013). Jak wynika z badania przeprowadzonego wśród

młodych nauczycieli warszawskich szkół i przedszkoli¹, 49% nauczycieli odczuwa spadek motywacji do pracy w szkole ze względu na trudności we współpracy z rodzicami. Nauczyciele nie czują się szanowani (Malinowska, Smak, Walczak, 2014), postrzegają rodziców uczniów jako roszczeniowych: takich, którzy nie chcą przyznać, że ich dziecko ma trudności, którzy obciążają szkołę całą odpowiedzialnością za wychowanie dziecka i jednocześnie lekceważą jej zalecenia. Nauczyciele skarżą się także na podważanie ich kompetencji. Takie przekonania uniemożliwiają budowanie dobrej komunikacji i współpracy. Nie ma podstaw, by zakładać, że rodzice chcą „utrudnić” nauczycielom życie. Prowadząc interwencje w sytuacjach konfliktowych i rozmawiając z poróżnionymi stronami, specjaliści dowiadują się raczej, że za zachowaniem rodziców stoją: strach o dziecko, lęk przed złą oceną ich kompetencji i postaw, wcześniejsze doświadczenia, które skłaniają do podejrzliwości lub niezwiązane ze szkołą problemy w pracy czy w rodzinie.

Podczas współpracy z rodzicami lub opiekunami nauczyciel powinien skupić się na słowach i działaniach drugiej osoby, odrzucić niemożliwe do weryfikacji domysły na temat jej emocji i intencji. Pozwoli to uniknąć wielu nieporozumień. Ponadto, o ile przyjmując uczniów do szkoły, zakładamy, że zadaniem nauczycieli jest udział w ich wychowywaniu, w tym w kształtowaniu postaw, o tyle nie jest to elementem współpracy nauczycieli z rodzicami. Proces zmiany postaw wymaga czasu i wytężonej pracy. Jeśli nauczyciel chciałby rzeczywiście wpłynąć na postawy rodziców swoich uczniów, musiałby przyjąć dodatkowe obowiązki. Wydaje się, że w obecnej sytuacji, w związku z przeciążeniem, jakie odczuwają nauczyciele, ten wysiłek nie jest konieczny. Wystarczy, że rodzice będą realizować zadania określone wspólnie z nauczycielem. Oczywiście, byłoby idealnie, gdyby rodzice, realizując te zadania, rozumieli ich założenia, zgadzali się z nimi, dzielili te same wartości. To jednak nie jest możliwe – nauczyciel współpracuje w tym samym czasie z dziesiątkami bądź setkami rodziców. Przy tak dużej, a co za tym idzie, zróżnicowanej grupie, nie uda się osiągnąć głębokiej zgody na temat wszystkich

¹ Badanie pt. „Jak motywować nauczycieli do pracy w szkole i zapobiegać ich odchodzeniu z zawodu” było częścią międzynarodowego projektu „Teacher Drop Out. Wypadanie nauczycieli z zawodu. Jak temu przeciwdziałać” programu ERASMUS+.

podejmowanych działań. Warto się więc zastanowić, jak doprowadzić do efektywnej realizacji potrzebnych zadań, by możliwy był rozwój uczniów i uczennic.

Obszary wpływu i odpowiedzialności

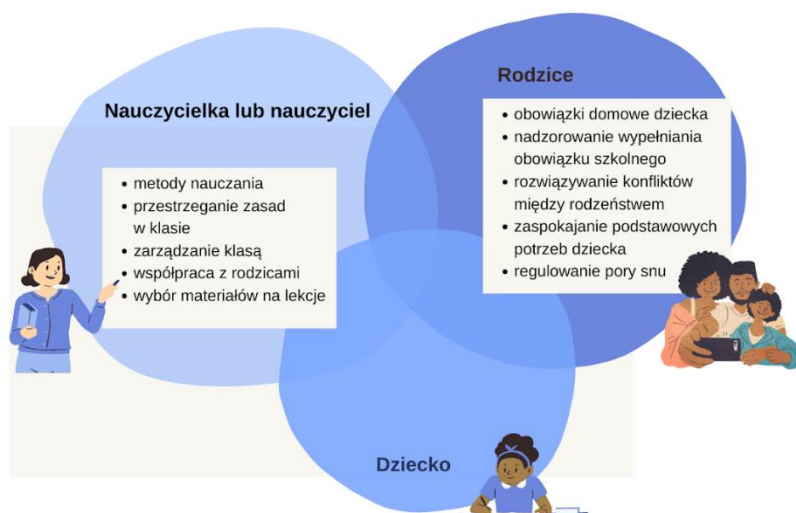
Zadaniem zarówno rodziców, jak i nauczycieli jest wsparcie dziecka w rozwoju (Christenson, Havsý, 2004). To długotrwały proces, w czasie którego zadania rodziców i nauczycieli wiele razy się krzyżują lub zachodzą na siebie, wymagając od obu stron ustalenia zasad. Aby współpraca była efektywna, konieczne jest określenie obszarów, na które wpływa nauczyciel, oraz tych, na które wpływ mają rodzice. Pozwoli to uniknąć nieporozumień, ale też podjąć się odpowiedzialności za realizację konkretnych działań. Posiadanie wpływu na daną sytuację oraz podejmowanie odpowiedzialności za daną sytuację są ze sobą powiązane. Jeśli osoba nie ma wpływu na sytuację, nie może wziąć za nią odpowiedzialności. Natomiast jeśli zostanie zobligowana do przejęcia tej odpowiedzialności, zapewne podejmie działania, które zwiększą jej wpływ na daną sytuację.

Nauczyciele są odpowiedzialni za wybór metod adekwatnych do potrzeb i możliwości uczniów; decydują się na te, które jednocześnie pozwolą w najlepszy sposób rozwijać wiedzę i umiejętności. Nauczyciele to profesjonaliści, przygotowani, by takie decyzje podejmować i w razie potrzeby tłumaczyć rodzicom przyczyny i cele swoich działań. Rodzice mogą o te metody pytać, mogą mieć swoje zdanie na ich temat, ale to nauczyciel-ekspert podejmuje decyzję. To obszar odpowiedzialności i wpływu nauczyciela.

Rodzice podejmują na przykład decyzje o podziale obowiązków w domu i następnie monitorują, jak dziecko się z nich wywiązuje. Jeśli coś dzieje się niegodnie z ich oczekiwaniami, reagują. To obszar odpowiedzialności i wpływu rodziców lub opiekunów. Nauczyciele nie biorą odpowiedzialności za domowe obowiązki uczniów, nie mają wpływu na ich spełnianie i byłoby zdziwieni, gdyby rodzice poprosili ich o interwencję w tym obszarze.

Jeśli nauczyciel prosi rodziców o interwencję w związku z naruszeniem przez dziecko dyscypliny w czasie lekcji, to przekazuje im odpowiedzialność za sytuację w klasie. Prawdopodobnie, jeśli rodzice przyjmą odpowiedzialność, będą też chcieli mieć wpływ na to, co dzieje się w klasie, będą zgłaszać uwagi dotyczące przebiegu lekcji i wyboru metod, które służą dziecku i wspierają je w przestrzeganiu zasad. Na przykład w sytuacji, gdy nauczyciel poprosi rodziców, aby wpłynęli na dziecko, które rozmawia w czasie lekcji, może się spodziewać, że rodzice będą chcieli, aby zrealizować ich pomysły na to, co zrobić, aby lekcja była ciekawsza.

Rysunek 2. Przykładowe obszary odpowiedzialności

Źródło: opracowanie własne.

Istnieją obszary, w których nauczyciel i rodzice dzielą wpływ i odpowiedzialność, na przykład rozwój społeczno-emocjonalny dziecka. Nie można też zapomnieć, że nie tylko nauczyciele i rodzice mają obszary odpowiedzialności i wpływu. Ma je, oczywiście, także dziecko lub nastolatek. Jednak w przewodniku ten aspekt świadomie pomijamy, aby skupić się na współpracy dorosłych.

Cele, efekty i formy komunikacji z rodzicami

Współpracując z rodzicami, nauczyciel zastanawia się, co dokładnie chce osiągnąć, a także czego może oczekiwać. Planowanie celów i efektów komunikacji pozwala uniknąć sytuacji, w których obie strony oczekują od siebie niemożliwych do zrealizowania działań.

Pierwszym krokiem nauczyciela powinno być podjęcie decyzji, czy kontakt z rodzicami w ogóle jest potrzebny. Decyzję należy podjąć, odpowiadając sobie na następujące pytania:

- W czym obszarze wpływu jest sytuacja? Nauczyciel upewnia się, czy nie próbuje oddać odpowiedzialności za strefę swojego wpływu rodzicom ucznia/uczennicy.
- Co konkretnie ma się zmienić w zachowaniu ucznia/uczennicy? Nauczyciel określa, co konkretnie powinno się wydarzyć w wyniku podejmowanej współpracy.
- Co nauczyciel może zrobić w tej sytuacji? Nauczyciel określa, czy (i jakie) może podjąć działania, aby także wspierać ucznia/uczennicę.
- Nauczyciel określa, o co konkretnie chce poprosić rodziców, co mają zrobić po spotkaniu lub otrzymaniu wiadomości.

Jeśli na podstawie odpowiedzi nauczyciel oceni, że potrzebuje kontaktu z rodzicami, zastanawia się, jaki jest cel kontaktu: przekazanie informacji czy prośba o interwencję. Nauczyciel najczęściej komunikuje się z rodzicami, aby przekazać im ważne wiadomości, uprzedzić pytania i wątpliwości, np. informuje rodziców o tym, co się wydarzyło w klasie, nad czym pracuje z uczniem i jak to robi, przypomina o zasadach. Czasem kontaktuje się, aby poprosić o działanie, np. o wsparcie dziecka w realizacji jakiegoś zadania (przy pakowaniu plecaka, wypełnieniu zadania domowego), o ujednolicenie sposobu reagowania na określone zachowania w domu i w szkole lub pomoc przy organizacji wydarzenia.

W kolejnym kroku nauczyciel podejmuje decyzję o formie kontaktu (wiadomość poprzez dziennik elektroniczny, spotkanie, wiadomość e-mail, inne) i przygotowuje

samą treść przekazu. Umiejętnością konieczną do prowadzenia efektywnej komunikacji, szczególnie ważną przy opisywaniu sytuacji trudnych, jest rozdzielanie faktów i opinii. Aby umożliwić rodzicom zrozumienie, co się wydarzyło, należy przedstawić obiektywny opis, wyraźnie oddzielić interpretację, hipotezy i odczucia. Dzięki temu możliwe będzie zobaczenie perspektywy rodziców, poznanie ich poglądów, co pomoże lepiej zrozumieć zachowania ucznia i znaleźć adekwatne rozwiązania. Warto stosować rekomendowane techniki, jak na przykład FUKO (Wieczorek, Fusińska-Korpik, Cichocki, 2021):

- **FAKTY** – opis sytuacji, wydarzenia
- **USTOSUNKOWANIE/UCZUCIA** – opis uczuć, które pojawiły się w tej sytuacji
- **KONSEKWENCJE** – przedstawienie konsekwencji danej sytuacji
- **OCZEKIWANIA** – informacja o konkretnych oczekiwaniach

Rysunek 3. Komunikat FUKO

Źródło: opracowanie własne.

Komunikacja staje się efektywna, nawet w trudnych sytuacjach, jeżeli rodzice mają zaufanie do nauczycieli. Warto zatem pamiętać o tworzeniu dobrych relacji. „Ogólną zasadą, którą należy się tu kierować, jest pozyskiwanie zaufania i życzliwości rodziców, czego raczej nie uda się osiągnąć, informując ich podczas spotkań jedynie o brakach i wadach ich dzieci” (Rola, 2019, s. 262). Bardzo ważne zatem, aby komunikacja z rodzicami nie była skupiona jedynie wokół sytuacji wymagających poprawy zachowania ucznia lub uczennicy. Zadaniem nauczyciela jest zachowanie

równowagi pomiędzy informowaniem o niepożądanych zachowaniach ucznia lub uczennicy i opisywaniem zachowań pozytywnych. Dodatkowo, stosowanie pochwał poprawi nie tylko komunikację z rodzicami, ale będzie miało także pozytywny wpływ na pracę z uczniami (Marzano, 2003). Ważne, aby pochwała była odpowiednio sformułowana. Szczegółowe informacje na temat formułowania pochwał znajdują się w materiale dostępnym w ramach tego modułu „Komunikaty pozytywne – formułowanie pochwał”.

Odpowiedź na wiadomość od rodziców

Rodzice nie zawsze znają zasady efektywnej komunikacji, dodatkowo mogą nie rozumieć działań nauczyciela czy szkoły. Mają prawo pytać i zgłaszać własne pomysły. Jeśli proponowane przez nich rozwiązania wykraczają poza obszar ich wpływu i odpowiedzialności, nauczyciel może je wziąć pod uwagę, ale może też odrzucić. Rodzice nie zawsze to rozumieją i czasem reagują impulsywnie. Trzeba też pamiętać, że rodzice czasem piszą wiadomości do nauczyciela, będąc pod wpływem emocji, zaraz po rozmowie z dzieckiem czy którymś z rodziców z klasy.

Odpowiedzenie na pełną ekspresji wiadomość wymaga od nauczyciela spokoju i profesjonalizmu. To z kolei bywa trudne, ponieważ u nauczyciela także budzą się emocje, które może być trudno od razu opanować. Nauczyciel, tak jak każda inna osoba, musi posiadać strategie odreagowywania emocji. Jeśli czyta wiadomość, która wywołuje złość, lęk, smutek, potrzebuje podjąć działanie, które pomoże mu poradzić sobie w tych uczuciach. W pracy strategie odreagowywania emocji są niezwykle potrzebne, ponieważ ich brak prowadzi szybko do wypalenia zawodowego (Wróbel, 2013). W kontekście prowadzenia komunikacji z rodzicami trzeba pamiętać, że pisanie do rodziców nie może być sposobem radzenia sobie z emocjami.

Odpowiadając, nauczyciel musi mieć już emocje pod kontrolą. Rekomendujemy więc, aby na wiadomości od rodziców nie odpisywać od razu. Warto najpierw zredagować odpowiedź i poprosić kogoś o jej przeczytanie. Ważne, aby pisząc, skupiać się na pierwotnym problemie opisanym przez rodzica i nie odnosić się do wątków pobocznych, także do emocji rodziców. W komunikacji szkoła–dom to nauczyciel ma profesjonalne przygotowanie, do niego/niej należy prowadzenie komunikacji w sposób jak najbardziej efektywny, nastawiony na rozwiązania.

Pytania ułatwiające przygotowanie odpowiedzi na wiadomość rodziców:

- Co czuję, gdy czytam wiadomość? Jakie emocje się we mnie pojawiają? Czy potrzebuję najpierw sobie z nimi poradzić?
- Czy rozdzielam emocje rodziców od przedstawianych przez nich faktów?
- O co rodzice proszą mnie wprost? Jak sądzę, czego potrzebują?
- Kogo sprawa dotyczy i czy mam na nią wpływ?
- Czy sytuacja, której dotyczy wiadomość, nie jest efektem mojej wcześniejszej błędnej decyzji? Czy jako nauczyciel(ka) nie zrobiłem(-am) czegoś, co nie było najlepszym rozwiązaniem, a na co teraz uwagę zwracają rodzice?
- Jaki ma być efekt prowadzonej korespondencji?

Zróżnicowanie w grupie rodziców

Rodzice w klasie tworzą grupę losową. Uczniowie mogą być dobierani w różnych formach rekrutacji, ale rodzice znajdują się tam w konsekwencji przyjęcia do klasy ich dziecka. W każdej klasie rodzice różnią się zaangażowaniem w edukację dzieci, poziomem wykształcenia, statusem społeczno-ekonomicznym, umiejętnościami wychowawczymi. Można założyć, iż około 70% rodziców w klasie będzie współpracować z nauczycielem zgodnie, według wytycznych. Może rodzice nie będą wykazywać się inicjatywą, ale przy odpowiedniej instrukcji od nauczyciela zaangażują się i zrealizują zlecone zadanie. Pozostałe 30% rodziców podzieli się na dwie grupy, z których jedną stanowić będą osoby bardziej zaangażowane i wykazujące inicjatywę, a drugą – osoby niezaangażowane i wręcz wymagające wsparcia. Gdy nauczyciel ma świadomość takiego podziału, może odpowiednio zaplanować swoją pracę i sposób angażowania rodziców.

Tabela 1. Konsekwencje zróżnicowania wśród rodziców dla działań nauczyciela

	15%	70%	15%
Czego może się spodziewać nauczyciel?	Jeśli nauczyciel określi, czego oczekuje, rodzice nie zastosują się do zaleceń. Albo zignorują zalecenia albo ich nie zrozumieją i zrobią coś sprzecznego z oczekiwaniami.	Jeśli nauczyciel określi, czego oczekuje, rodzice zrealizują to.	Jeśli nauczyciel określi, czego oczekuje, rodzice zrealizują to, a nawet zrobią coś więcej.
Co to oznacza dla nauczyciela?	Nauczyciel może walczyć o współpracę (zmniejszyć wymagania, zwiększyć wsparcie), przejąć część zadań rodziców albo poprosić specjalistę o wsparcie.	Wystarczy, że nauczyciel dokładnie określi, czego oczekuję, co rodzic ma zrobić i w jaki sposób.	Rodzice z tej grupy zrealizują to, czego oczekuje nauczyciel, ponadto mogą służyć dodatkowym wsparciem, wykazują inicjatywę. Warto umożliwić im działanie, wskazać, jak mogą pomóc.

Źródło: Opracowanie własne.

Może się wydawać, że procent osób zaangażowanych i wykazujących inicjatywę jest mały. Warto jednak pamiętać, że przy trzydziściorgu uczniach w klasie oznacza to, że wśród rodziców będą cztery, a może nawet pięć bardzo zaangażowanych osób, gotowych wspierać nauczyciela, dwadzieścia osób, które przy jasnym określeniu oczekiwań będzie wywiązywać się z ustaleń i tylko cztery albo pięć osób, które będą wymagały od nauczyciela stałego wsparcia. Zdarza się, że uwaga nauczycieli skupia

się na grupie rodziców niezaangażowanych, wymagających wsparcia. To stwarza mylne wrażenie, że współpraca z daną klasą jest trudna, co w konsekwencji zniechęca nauczyciela do jakichkolwiek działań. Jeśli nauczyciel nie ma zasobów, aby w danym momencie podjąć dodatkowe działania wspierające potrzebujących rodziców, może przekierować ich do nauczyciela współorganizującego kształcenie lub nauczyciela specjalisty. W tej sytuacji przejmuje niektóre zadania rodziców, np. pomoc w organizacji pracy, i nie oczekuje wsparcia z ich strony.

Współpraca z rodzicami dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Warto zastanowić się, jak w przedstawionym wcześniej kontekście wygląda współpraca z rodzicami lub opiekunami dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Uczniowie, by radzić sobie z pokonywaniem trudności, potrzebują wsparcia zarówno ze strony nauczycieli, jak i rodziców, współdziałania szkoły i domu. Jednocześnie nie tylko nauczyciele są bardziej obciążeni dodatkowymi zadaniami związanymi ze wspieraniem rozwoju ucznia. Także rodzice mogą mieć ograniczone możliwości, by angażować się we współpracę. Może zdarzać się, że będą zdenerwowani bądź zmęczeni, że nie będą dyspozycyjni, ponieważ muszą łączyć pracę zawodową z codziennymi obowiązkami związanymi ze zdrowiem dziecka: terapią, rehabilitacją, wizytami u specjalistów, ćwiczeniami w domu. To wszystko sprawia, że między rodzicami a nauczycielami może dochodzić do spięć i konfliktów (Sallaku, 2012), mimo że obie strony zapewne chciałyby zgodnie wspierać się w działaniach i efektywnie pomagać dziecku.

Nauczyciele na pewno chcą zaangażować rodziców w efektywną współpracę. Wiedzą, że „rodzic jest pierwszym »terapeutą« swojego dziecka, dlatego ważne jest, aby został dokładnie wysłuchany i potraktowany jako osoba niezbędna w procesie kształcenia” (Małachowska, Tarwacki, 2019, s. 115). Rodzice dzieci ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi także liczą na efektywną współpracę z nauczycielami (Twardowski, 2012). Decydują się na kształcenie dzieci w placówkach ogólnodostępnych, ufają, że przy wsparciu pedagogów ich dziecko będzie się dobrze rozwijało wśród sprawnych rówieśników (Chrzanowska, 2019). By

zrealizować wspólny cel, jakim jest dobra współpraca rodziców i nauczycieli, niezbędne jest zrozumienie, że w procesie komunikacji żadna ze stron nie jest tylko odbiorcą lub tylko nadawcą. Rodzice mogą otrzymywać od nauczyciela informacje o planowanych działaniach i ważnych aspektach funkcjonowania dziecka w szkole oraz wskazówki dotyczące postępowania w różnych sytuacjach. Natomiast rodzice są dla nauczycieli ważnym źródłem informacji o funkcjonowaniu dzieci w środowisku pozaszkolnym, do którego nauczyciel nie ma dostępu. Dobrą współpracę z rodzicami można zacząć podczas tworzenia Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego (IPET) dla dziecka. Program przygotowuje szkolny zespół, w skład którego wchodzi wychowawca, nauczyciele oraz specjaliści. Rodzice mają prawo uczestniczyć w pracach zespołu, warto ich poinformować o spotkaniu w taki sposób, aby poczuli się nie tylko zaproszeni, ale także mile widziani.

Podsumowując, należy stwierdzić, że istnieje wiele możliwości zorganizowania dobrej współpracy z rodzicami jako partnerami w procesie kształcenia i wychowywania, zarówno z wykorzystaniem rozwiązań systemowych, jak i wynikających z pedagogiczno-psychologicznej wiedzy całego zespołu nauczycieli.

Współpraca z rodzicami niepolskojęzycznymi

Rodziców i opiekunów z doświadczeniem migracji, których dzieci dołączają do klasy, warto potraktować w specjalny sposób i podjąć dodatkowe działania, by czuli się mile widziani. Jeśli rodzice nie posługują się językiem polskim w stopniu komunikatywnym, można przygotować w odpowiednim języku wskazówki dotyczące rozkładu szkoły, planu zajęć czy harmonogramu pracy, wręczyć list powitalny. Jeśli jest taka możliwość, warto poprosić o wsparcie tłumacza podczas indywidualnego spotkania. Szereg pomysłów na pierwsze tygodnie można znaleźć w materiałach przygotowanych przez nauczycieli i specjalistów po wybuchu wojny w Ukrainie². Oczywiście, początkowe działania nie wystarczą. Wraz z upływem czasu pojawią się nowe wyzwania, a wspieranie dzieci będzie wymagać sprawnego przepływu

² Dostępne są materiały przygotowane na przykład przez Fundację Szkoła z Klasą: <https://www.szkolazklasa.org.pl/obszary/razem-w-klasie/materialy-edukacyjne/> bądź Fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej: <https://globalna.ceo.org.pl/material/jak-przygotowac-szkole-na-przyjecie-uczniow-z-ukrainy-wskazowki-dla-dyrektorow/>.

informacji. Błędne okazuje się założenie, że do odczytania wiadomości wystarczy, by rodzice się posługiwali translatorami. Często okazuje się, że rodzice nie umieją korzystać z dzienników elektronicznych. Zdarza się, że sprawne wysyłanie i odbieranie wiadomości poprzez aplikacje stanowi wyzwanie nawet dla rodziców z Polski. Nauczyciel powinien upewnić się, czy wszyscy rodzice będą w stanie komunikować się poprzez dziennik elektroniczny. Można w trakcie indywidualnego spotkania przećwiczyć wysłanie pierwszej wiadomości, umówić się na próbne wiadomości wysłane z domu lub połączyć nowych rodziców w parę z kimś, kto używa już sprawnie tego narzędzia i będzie mógł pomóc. Koniecznie trzeba ustalić, czy w komunikacji z rodzicami nieposługującymi się językiem polskim będą obowiązywać takie same zasady jak w przypadku innych rodziców. Być może nauczyciel może dostosować oczekiwania. W dzienniku elektronicznym zwykle istnieje możliwość sprawdzenia, czy wiadomość została przeczytana. Warto też rozważyć możliwość wykorzystania do komunikacji komunikatorów używanych przez tych rodziców uczniów (Tędziągolska, Walczak, Żelazowska-Kosiorek, 2022).

Ważne, aby planując współpracę rodzicami lub opiekunami dzieci pamiętać, że mamy do czynienia z dorosłymi, doświadczonymi ludźmi, którzy może w tym momencie życia potrzebują wsparcia, ale dalej są w stanie podejmować wszystkie decyzje i powinno się ich traktować po partnersku. Dobrze, by nauczyciel dbał o formę swych komunikatów, upraszczał formę i język, ale nie treści, które chce przekazać.

Nauczyciel może przed rozmową poszerzyć swoją wiedzę dotyczącą sytuacji edukacyjnej w kraju pochodzenia ucznia, sprawdzić, jakie są podstawowe różnice, które mogą zaskoczyć rodziców, np. jaki jest system oceniania, jak przebiega współpraca z rodzicami, czy uczniowie mają zapewnione w szkole posiłki, czy mogą zostawać w szkole po lekcjach. Może okazać się, że nieporozumienia między nauczycielami a rodzicami wynikają z błędnych założeń bazujących na dotychczasowych doświadczeniach. Przygotowany nauczyciel ma szansę wyjaśnić je w trakcie rozmowy. Cały czas należy też pamiętać o kwestii językowej. Warto pomyśleć, jakie terminy edukacyjne będą nam potrzebne do przeprowadzenia tej

rozmowy i jak możemy sprawdzić, czy rozmówca zrozumiał nasz komunikat (prośba o powtórzenie, zapisanie najważniejszych ustaleń).

Rola drugiego nauczyciela

W klasach, w których uczą się dzieci o zróżnicowanych potrzebach, nauczyciel często współpracuje na co dzień z innymi specjalistami, na przykład nauczycielem współorganizującym kształcenie lub asystentem międzykulturowym. Pomoc drugiego dorosłego może zostać wykorzystana do wsparcia procesu komunikacji z rodzicami. Niestety, nauczyciele przedmiotowi i wychowawcy często nie angażują w działania pracującego w klasie specjalisty (Solis, Vaughn, Swanson, McCulley, 2012). Jak pokazują badania „asystenci mają niższy status w gronie pedagogicznym niż nauczyciele, nie zawsze są traktowani jako partnerzy do współpracy przez polskich nauczycieli, nie są zintegrowani z zespołem” (Tędziagolska, Walczak, Żelazowska-Kosiorek, 2022, s. 47).

Tymczasem konieczne jest włączenie drugiego nauczyciela jako równorzędnego partnera do wszystkich działań prowadzonych w klasie, w tym do współpracy z rodzicami. Należy ustalić podział obowiązków. Warto, aby nauczyciel zainicjował spotkanie, celem którego będzie ustalenie:

- jak zapewnić przepływ informacji między nauczycielami,
- jak ustalić treść przekazu do rodziców,
- kto odpowiada na wiadomości od rodziców,
- kto uczestniczy w spotkaniach indywidualnych z rodzicami,
- kiedy (czy) specjalista uczestniczy w zebraniach z rodzicami.

Podsumowanie

W relacjach szkoła–dom wiele można zmienić, by „szkoły w większym stopniu były miejscem przyjaznym dla rodziców, zarówno tych, którzy są gotowi aktywnie włączać się w życie szkoły, wspólnie działać na jej rzecz, podejmować decyzje dotyczące spraw ważnych, jak i tych, którzy pragną ograniczyć się raczej do kontaktów

z wychowawcą dotyczących sytuacji ich dziecka” (Malinowska, Smak, Walczak, 2014, s. 95).

Podstawą komunikacji między nauczycielami i rodzicami jest stworzenie jasnego dla wszystkich modelu komunikacji. Wzajemne oczekiwania powinny uwzględniać strefy wpływu i odpowiedzialności. Nauczyciel może wyraźnie zaznaczać, gdzie odpowiedzialność obu stron jest rozłączna, a gdzie są jej punkty wspólne, co pozwoli efektywnie planować działania oraz reagować na trudności. Jednocześnie pozwoli uczestnikom realistycznie określić efekty, których mogą się spodziewać w wyniku podjęcia współpracy.

Najlepszym rozwiązaniem jest opracowanie strategii obowiązującej w całej szkole, ale nawet jeśli to nie jest możliwe, określenie strategii przez nauczyciela i przedstawienie jej rodzicom w klasie wyraźnie usprawni komunikację i współpracę.

Bibliografia

Albright, M. I., Weissberg, R. P., & Dusenbury, L.A. (2011). *School-Family Partnership Strategies to Enhance Children's Social, Emotional, and Academic Growth*. Newton, MA: National Center for Mental Health Promotion and Youth Violence Prevention, Education Development Center, Inc.

Bender, Y. (2005). *The tactful teacher: Effective communication with parents, colleagues, and administrators*. White River Junction: Nomad Press.

Christenson, S. L., & Haysy, L. H. (2004). Family-school-peer relationships: Significance for social, emotional, and academic learning. W: J. E. Zins, R. P. Weissberg, M. C. Wang, & H. J. Walberg (Eds.), *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say?* (pp. 59–75). New York, NY: Teachers College Press.

Chrzanowska I. (2019). Edukacja włączająca w badaniach naukowych – perspektywa rodzica. W: I. Chrzanowska I., G. Szumski (red.). *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole* (s. 92–105). Warszawa: Wydawnictwo FRSE.

Dobkowska, J., Zielińska, A., Żytko, M. (b.d.). *Młodzi nauczyciele odchodzą ze szkoły* [prezentacja raportu z badań]. Pobrano 4.10.2023 z <https://edukacja.um.warszawa.pl/documents/66399/23687699/NAUCZYCIELE+ODCHODZ%C4%84+1.pdf/61e7c1f2-b755-ac5c-32f6-0a1438c7fcec?t=1678432350492>

Lemańska-Lewandowska, A. (2013). *Nauczyciele a dyscyplina w klasie szkolnej*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.

Malinowska, K., Smak, M., Walczak, D., Wichrowski, A. (2014). Wizerunek nauczycieli. W: M. Federowicz, J. Choińska-Mika, D. Walczak (red.). *Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Małachowska, G., Tarwacki, M. (2019). *Dostępne przedszkole, dostępna szkoła – co to znaczy?* W: I. Chrzanowska, G. Szumski (red.). *Edukacja włączająca w przedszkolu i szkole* (s. 108–123). Warszawa: Wydawnictwo FRSE.

Marzano, R. J., Marzano, J. S., Pickering, D. J. (2003). *Classroom management that works: Research-based strategies for every teacher*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

Sallaku, D. (2012). Methodological Aspects of Effective Teacher-Parent Cooperation. *Journal of Educational and Social Research*, 5, 27–31.

Solis, M., Vaughn, S., Swanson, E., McCulley, L. (2012). Collaborative models of instruction: The empirical foundations of inclusion and co-teaching. *Psychology in the Schools*, 49, 498–510.

Tędziagolska, M., Walczak, B., Żelazowska-Kosiorek, A. (2022). *Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy*. Raport z badania jakościowego wykonanego na zlecenie Centrum Edukacji Obywatelskiej. Pobrano z https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/CEO_Szkola-zroznicowana-kulturowo_raport_sierpień22.pdf

Twardowski, A. (2012). *Wczesne wspomaganie rozwoju dzieci z niepełnosprawnościami w środowisku rodzinnym*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

Weiner, L. (2003). Why Is Classroom management so Vexing to Urban Teachers? *Theory into Practice*, 42, 305–312.

Wieczorek, A., Fusińska-Korpik, A., Cichocki, Ł. (2021). Program edukacyjny „Kontakt w leczeniu” – opis, cele, podstawy teoretyczne. *Psychiatria i Psychologia Kliniczna*, 21, 134–140.

Wróbel, M. (2013). Praca emocjonalna a wypalenie zawodowe u nauczycieli: moderująca rola inteligencji emocjonalnej. *Psychologia Społeczna*, 8(24), 53–66.